

GLOBALIZACIJOS ĮTAKA DĖSTYMO METODAMS VDU TEISĖS FAKULTETE

Dr. Julija Kiršienė*¹
Vytauto Didžiojo universitetas
Pateikta 2010 m. balandžio 29 d.

*The teacher affects eternity; he can never tell where his influence stops.
Henry Adams, The education of Henry Adams (1907)*

SANTRAUKA

Lietuvoje beveik nevyksta jokia mokslinė diskusija apie mokymo metodus, taikomus teisininkus rengiančiuose universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose, tačiau kitų šalių teisininkai, tarp jų JAV bei Vokietijos, diskutuoja šia tema labai aktyviai, todėl straipsniu siekiama išprovokuoti diskusiją Lietuvoje šiuo visiems teisės dėstytojams aktualių klausimų. Pirmojoje straipsnio dalyje aptariami iššūkiai, įtakojantys pažangesnių mokymosi ir studijavimo metodų paieškas, tokie kaip: globalizacijos transformacijos, studijuojančiųjų gebėjimų priimti informaciją kaita, aukštojo mokslo reforma. Antrojoje dalyje aptariama Vokietijos teisės mokymo tradicijų recepcija Lietuvoje bei taikomi teisės mokymo metodai palyginami su JAV naudojamais mokymo metodais. Trečioji straipsnio dalis skirta pažangesnių teisės mokymo metodų paieškoms VDU teisės fakultete.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Teisės mokymo metodai, teisinis išsilavinimas, sokratinis metodas, globalizacija.

ĮVADAS

Idėja parengti straipsnį apie teisės mokymo metodus ir pradėti diskusiją šiuo klausimu kilo sudalyvavus Pasaulio aukštųjų teisės mokyklų asociacijos (IALS – International Association of Law Schools) suvažiavime - konferencijoje, kuri įvyko Monrealyje 2008 metų gegužės mėn. Konferencijoje buvo aptariami teisės studijų globalizacijos klausimai bei naujaisi lyginamosios teisės mokymo metodai. Konferencijoje dalyvavo daugiau nei 100 dalyvių iš viso pasaulio, iš anksto parengę pranešimus apie naujausius mokymo metodus, taikomus jų šalyje. Tokioje globalinėje konferencijoje man teko dalyvauti pirmą kartą. Globalinė ji buvo keliomis prasmėmis, tai yra dalyvavo teisės mokslininkai iš viso pasaulio, pranešėjai buvo iš tokių egzotiškų mūsų akimis šalių kaip Indija, Australija, Kinija, Jordanas, Nigerija ir pan. Kita vertus, konferencija buvo globali ta prasme, kad buvo

¹ **Dr. Julija Kiršienė**, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto dekanė, Privatinių teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: deliktinė teisė, įmonių teisė, sutarčių teisė.

Tel. (+370 37) 327 991; el. paštas j.kirsiene@tf.vdu.lt

Julija Kiršienė, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Department of Private Law, associated professor, dean of Law Faculty. Research interests: tort law, company law, contract law. Tel. (+370 37) 327 991; e-mail: j.kirsiene@tf.vdu.lt

susirinkę mokslininkai su įvairiausiais moksliniais interesais (pradedant viešąja, tarptautine, privatinė ir visomis kitomis teisės šakomis, tokiomis kaip šarijato teisė, kurios yra būdingos tik tam tikroms jurisdikcijoms. Tačiau visus šiuos dalyvius vienijo dvi temos: 1) teisės mokymo metodai; 2) globalizacija.² Kita vertus, rengdama pranešimą Monrealio konferencijai, supratau, kad Lietuvoje iš viso nevyksta jokia mokslinė diskusija apie mokymo metodus, taikomus teisininkus rengiančiuose universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose. Šiuo straipsniu tikiuosi ne tik būti diskusijos apie teisės mokymo metodus Lietuvoje pradininkė, bet ir išprovokuoti polemiką šiuo, mano manymu, visiems teisės dėstytojams aktualiu klausimu.

IŠŠŪKIAI, ĮTAKOJANTYS PAŽANGESNIŲ TEISĖS MOKYMO IR STUDIJAVIMO METODŲ PAIEŠKAS

Visų pirma, norėčiau aptarti iššūkius, kurie įtakoja pažangesnių teisės mokymo ir studijavimo metodų paiešką:

1) Akivaizdu, kad esame drastiškų globalių transformacijų liudininkai, kurie turėtų įtakoti tiek teisės studijų turinį, tiek dėstyto metodologiją. Tokie klausimai kaip pasaulinė ekonominė krizė, laisvas paslaugų, tarp jų ir teisinių bei švietimo judėjimas, užsienio investicijos, autoritarinių režimų žlugimas, naujų tautų kūrimasis, nevyriausybinų organizacijų vaidmens stiprėjimas yra šiuolaikinio pasaulio realybė. Aukštosios technologijos, internetas, informaciniai tinklai vienu klavišo spustelėjimu sujungia su bet kuria pasaulio vieta, taigi visuomenė tapo daug atviresnė, imlesnė bei prieinamesnė tiek pozityviems, tiek negatyviems globalizacijos iššūkiams. Ar mes, dėstytojai, galime pasigirti paruošiantys savo studentus šiems iššūkiams? Akivaizdu, kad su paminėtais globalizacijos iššūkiais sėkmingai susidoroti gali tik itin aukštos erudicijos teisininkai, o tai reškia, kad teisinių žinių nepakanka, būtinos ekonomikos, psichologijos, politikos mokslų, aplinkosaugos, sociologijos ir kt. mokslo sričių žinios, jau nekalbant apie puikias ne vienos, o mažiausia kelių užsienio kalbų žinojimą. Teisininkas šiais laikais turi būti įvaldęs aukščiausio lygmens intelektualinius gebėjimus, lanksčią ir kritinę mąstyseną, gebėjimus esant reikalui tinkamai reaguoti į moralinius ir politinius argumentus.

2) Pastebėtina, kad pasikeitė ne tik gyvenimo realybė, bet ir mūsų studentai. Jaunuoliai, dabar stojantys į teisės studijas, yra vadinami „Tūkstantmečio“ karta (ang. „*Millennial Generation*“), tai yra žmonės gimę 1977-1998 metais, prieš tai gimusieji yra įvardijami kaip „Karta X“ (ang. „*X Generation*“).³ Esminės problemos, susijusios su dėstyto efektyvumu pasikeitus šioms kartoms, kyla dėl to, kad neatpažįstami pasikeitimai, kurie įvyko studentų gebėjimuose priimti ir suvokti gaunamą informaciją. Karta X mokėsi iš knygų, šiuolaikiniams jaunuoliams knygos yra tik vienas iš mokymosi šaltinių, daug

² Su suvažiavimo bei konferencijos medžiaga bei dalyvių pranešimais, tarp jų ir VDU Teisės Instituto pranešimu apie lyginamosios teisės mokymo patirtį galima susipažinti Pasaulio aukštųjų teisės mokyklų asociacijos tinklapyje: <<http://www.ialsnet.org/>>.

³ Žr. daugiau apie šias kartas: D. THIELFORD & D. SCHEEF, *Generation X and The Millennials: What You Need to Know About Mentoring the New Generations, Law Practice Today*, ABS Law Practice Management (2004, aug.), <http://www.abanet.org/lpm/lpt/articles/mgt08044.html>.

daugiau informacijos jie gauna iš kitų šaltinių, tokių kaip televizijos ir interneto, todėl pakito jų informacijos suvokimo gebėjimai.

Kita vertus, atsižvelgtina, jog gyvename informaciniame triukšme, o tai apsunkina informacijos priėmimą ir jos įsisąmoninimą. Tyrimai rodo, kad net jei informacija ir buvo priimta, išiminta ir suvokta, bet nebuvo atlikta jos analizė, sisteminimas bei vertinimas, ši informacija labai greitai bus pamiršta per palyginti trumpą laiką⁴. Taigi bet kokia informacija visų pirma turėtų būti pateikiama sistemaiškai bei turi būti įvertinama kritiškai. Beje, Lietuvoje, rengiant mokymo programas, Švietimo ir mokslo ministerija rekomenduoja vadovautis tarptautiniu mastu pripažintais šaltiniais (pvz., Blumo taksonomija)⁵, kuri žinojimą, išvardijimą, citavimą ar pakartojimą įvardija kaip patį žemiausią iš šešių pažinimo lygmenį (žr. pav. Nr. 1), į kurį universitetas neturėtų orientuotis. Aukštesnis pažinimo lygmuo, pagal paminėtą Blumo taksonomiją yra supratimas, po to taikymas, po to – analizė, sintezė bei įvertinimas.

Pav. Nr. 1. **Bloom'o ugdymo tikslų taksonomija (kognityvinė sritis)**

6. Įvertinimas (Evaluation)
5. Sinezė (Synthesis)
4. Analizė (Analysis)
3. Taikymas (Application)
2. Supratimas (Comprehension)
1. Žinios (Knowledge)

3) Manyčiau, kad pažangesnių teisės dėstytojų metodų paieškos šiuo metu yra ypatingai aktualios dar dėl to, kad pasikeitė darbo rinkos ir studijuojančiųjų lūkesčiai. Tai atliepia ir Aukštojo mokslo reforma, kurios vienas iš deklaruojamų tikslų yra studijų programos finansavimo susiejimas su vartotojo pasirinkimu, taip skatinant aukštųjų mokyklų konkurenciją.

VOKIETIJOS TEISĖS MOKYMO TRADICIJŲ RECEPCIJA LIETUVOJE IR PALYGINIMAS SU JAV NAUDOJAMAIŠ MOKYMO METODAIŠ

Taigi, atsižvelgiant į tai, kad daugelį žinių galima rasti vadovėliuose ir kituose teisės šaltiniuose, šiuolaikiniam dėstytojui ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse, kyla klausimas: o koks mano vaidmuo auditorijoje? Atsakymai į klausimus, ką mes turime mokyti ir kaip,

⁴ B. V. MADISON, *The Elephant in Law School Classrooms: Overuse of the Socratic Method as an Obstacle to Teaching Modern Law Students*, 85 U. Det. Mercy L. Rev. 293 (2007-2008), p. 310-320.

⁵ Žr.: LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-16 sudarytos darbo grupės siūlymai, prieiga per internetą <http://www.smm.lt/msr/docs/Rekomend_09_02_09.doc>.

priklauso nuo dėstytojo vaidmens identifikavimo. Ne mažiau svarbu, kiek dėstytojo vaidmuo pasireiškia ne tik auditorijoje, bet ir už jos ribų, t.y. kiek studentai studijuoja savarankiškai, ar jie dalyvauja mokslinėje veikloje, teisės klinikoje, jei tokia yra, visuomeninėje teisininkų (pvz. ELSA) ir kt. veiklose. Pažymėtinas ir teisės fakulteto, kuriame studentas mokosi, vaidmuo, t.y. ar jis orientuojasi į mokslinį darbą, ar į profesinį rengimą, ar didesnę dėmesį skiria teorijos ar praktikos mokymui, ar abiems, koks teisės fakulteto vaidmuo viso universiteto kontekste, ar bendradarbiaujama su kitais fakultetais, ypač plečiant studentų erudiciją.

Mano giliu įsitikinimu, jei teisininkas neturėjo galimybės palyginti savo teisinės sistemos su kitomis, ir ne paviršutiniškai, o pakankamai giliai, tai jis yra nepajėgus nuodugniai suprasti savosios. Todėl prieš pradėdama analizuoti taikomus teisės mokymo metodus Vytauto Didžiojo universitete, visų pirma norėčiau trumpai pristatyti lyginamojo tyrimo, kuriame buvo lyginami JAV ir Vokietijos teisinio išsilavinimo ypatumai, rezultatus⁶, o taip pat Gioteburgo ir Edinburgo universiteto dėstytojo dr. Rainer Grote tyrimą apie teisės dėstytojų metodus Vokietijoje⁷.

Teisės mokymo tradicijos Lietuvoje didele dalimi yra perimtos iš Vokietijos, kur teisininko idealas apibūdinamas nuodugnumo, tikslumo, dogmatikos sąvokomis, dideliu potraukiu išgyventi mokslines kontroversijas, polinkiu į teisinę konstrukciją⁸, bet kuriam mažai rūpi etinės, praktinės ar socialinės „išgrynintos“ teisės taikymo pasekmės⁹.

Istoriškai Vokietijos universitetuose teisininkai buvo pradėti rengti nuo keturioliktojo amžiaus¹⁰, tada susiformavo 5 metų trukmės teisės studijos su po to einančia teisininko praktika, orientuota į teisminės valdžios tarnautojų rengimą. Vienas iš Vokietijos ir kitų kontinentinės teisės šalių teisinio išsilavinimo bruožų yra valstybės reguliavimo įtaka studijų turiniui ir formai, tačiau, kadangi Vokietijoje yra valstybinis egzaminas visų universitetų absolventams teisininkams, taigi išsilavinimo kokybė juose iš esmės atitinka standartą ir yra panaši. Todėl Vokietijoje nėra įprastas universitetų reitingavimas, nors JAV, kaip žinia, universiteto reitingas turi labai didelę reikšmę. Pastebėtina, kad JAV teisininkus rengiančios aukštosios mokyklos rengia savo absolventus tapti advokatais, o Vokietijos – teismo ir valstybės tarnautojais. Skirtingi tikslai įtakoja ir mokymo metodus. Jei studentas mokomas vertinti faktinę situaciją iš teisėjo pozicijos: apibendrina faktus, pritaiko įstatymą, naudodamas įvairius teisės aiškinimo metodus, aptaria galimas sprendimo pasekmes, įvardija teisės akto spragas bei teisės ar įstatymo analogijos taikymo galimybę, tai šie mokymo metodai yra orientuoti į studento „teisėjavimo“ (ang. „*adjudicative*“) gebėjimų formavimą, ir tai yra įprastai taikoma Lietuvoje, Vokietijoje ir kitose kontinentinės teisės šalyse mokymo metodika. Kita vertus, JAV ir kitose bendrosios teisės šalyse studentas mokomas surasti savo faktinėmis aplinkybėmis panašias bylas, nustatyti teisinį klausimą, jam taikytiną taisyklę, atrasti argumentų, tarp jų ir socialinių,

⁶ J. R. OSTERTAG, *Legal Education in Germany and the United States – a Structural Comparison*, Vanderbilt Journal of Transnational Law (1993).

⁷ R. GROTE, *Comparative Law and Teaching Law Through the Case Method in the Civil Law Tradition - a German Perspective I*, University of Detroit Mercy Law Review, (Vol. 82:163, 2005).

⁸ K. ZWEIGERT, H. KOTZ, *Lyginamosios teisės įvadas*, (Vilnius, 2001), p. 121.

⁹ Žr. išnašą Nr. 6: R. GROTE, p. 165.

¹⁰ Pastebėtina, kad Lietuvoje Vilniaus akademijoje buvo pradėta rengti teisininkus 1567 m.

politinių, ekonominių, dėl ko ta taisyklė gali keistis, taigi studentams formuojami argumentavimo ar kitaip tariant „advokatavimo“ (ang. „*advocacy*“) gebėjimai. Šis JAV aukštosiose teisės mokyklose dominuojantis mokymo metodas vadinamas Sokratinio metodu arba bylų analizės (ang. *case method*) metodu.¹¹

Taigi, tradiciškai, teisės studijos Vokietijos universitetuose organizuojamos panašiai kaip Lietuvoje: iš monologinio-diktantinio pobūdžio pakankamai abstrakčių paskaitų, kurioms studentai paprastai nesirengia, ir seminarų, kuriuos dažniausiai veda doktorantai ar pradedantys dėstytojai ir kuriuose aptariama paskaitos medžiaga, sprendžiamos hipotetinės situacijos. Todėl nors reikėtų pripažinti, kad bylų analizės metodas iš dalies yra taikomas, vedant paminėtus seminarus, bet studentai, analizuodami hipotetines situacijas, siekia nustatyti taikytiną situacijai teisės aktą, nustatyti teisės aktų spragas, apibendrinti faktus, pritaikyti doktriną, bet skirtingai nuo sokratinio metodo, vertina faktus neutraliai, kaip teisėjas, tuo tarpu sokratinio metodo atveju studentas yra skatinamas apginti tam tikrą poziciją, formuojami studentų kūrybinio bei kritinio mąstymo įgūdžiai.¹²

Teisės dėstyto metodai Vokietijoje yra diskusijų ir aštrios kritikos objektas¹³. Didžiausiais Vokietijoje paplitusių teisės dėstyto metodikų trūkumais įvardijama studentų pasirengimo paskaitoms stoka ir to padarinyje vertingų diskusijų su dėstančiu profesoriumi nebuvimas, be to, ir paskaitų skaitymas dideliame klausytojų skaičiui nesudaro objektyvių galimybių dėstančiam profesoriui bendrauti su studentais. Kita vertus, anot tyrėjų, pagrindinis profesorių prioritetas yra mokslinis darbas, nes būtent jis parodo dėstytojo vertingumą universitetui ir užtikrina jo paklausumą akademinėje visuomenėje.¹⁴ Akivaizdu, kad globalizacija įtakoja ir teisės mokymo metodus, taikomus ir Vokietijoje, anot prof. Rainer Grote, vienu iš tokios įtakos įrodymų yra ne tik bylų analizės (sokratinio) metodo populiarėjimas privačiose aukštosiose mokyklose, bet teismų inscenizacijų kaip mokymo metodo populiarėjimas.¹⁵

Kita vertus, anot Benjamin V. Madison, Regento universiteto profesoriaus, jei aukštosios teisės mokyklos kreiptų dėmesį į atradimus edukologijos srityje, iš esmės pagerėtų jų dėstyto kokybė jose. 2007 metais išleistos knygos „Best Practices for Legal Education“¹⁶, autoriai taip pat priekaištuoja dėstytojams, kurie nesiekia prisitaikyti prie pasikeitusio studento bei pasaulio ir atitinkamai kitokių mokymo metodikų. Beje, ši knyga buvo parengta tyrimų, kurie buvo atliekami 6 metus (nuo 2001 metų) JAV, pagrindu.

Pažangesnių mokymo metodų paieškos idėja vienija ir daugiau kaip 60 pranešimų, kuriuos perskaičiau rengdama šį pranešimą iš jau minėtos Monrealio konferencijos¹⁷, taigi

¹¹ Žr. išnašą Nr.5.; J. R. OSTERTAG, p. 306-325.

¹² Žr. išnašą Nr. 6: R. GROTE, p. 176, 179.

¹³ Žr. ten pat, p. 175.

¹⁴ R. ZIMMERMANN, *An Introduction to German Legal Culture (with Special Reference to Private Law, in Introduction to German Law)*, Werner F. Ebke & Matthew W. Finkin eds. (1996), p. 30.

¹⁵ Žr. išnašą Nr.6, R. GROTE, p. 176, 179.

¹⁶ R. STUCKEY ET AL., *Best Practices for Legal Education* (2007), <<http://cleaweb.org/documents/bestpractices/best-practices-full.pdf>>.

¹⁷ Su suvažiavimu bei konferencijos medžiaga bei dalyvių pranešimais, tarp jų ir VDU Teisės Instituto pranešimu apie lyginamosios teisės mokymo patirtį galima susipažinti Pasaulio aukštųjų teisės mokyklų asociacijos tinklapyje: <<http://www.ialsnet.org/>>.

šiuo požiūriu reikėtų sutikti su kolegės iš Indijos dr. Shashikala Gurpur fraze, jog buvimas dėstytoju yra nuolatinis tapsmas.¹⁸

PAŽANGESNIŲ MOKYMO METODŲ PAIEŠKA VDU

Atsakant į straipsnio pradžioje išsakytus iššūkius, grįžkime prie pažangesnių mokymo metodų paieškos VDU ir jų taikymo mokymo procese.

Anot Vašingtono universiteto teisės mokyklos dekanı Claudio Grossman, teisiniam išsilavinimui šiuolaikiniame globaliam pasaulyje teikti nepakanka klasikinių ingredientų, tokių kaip fakultetas, studentai, tyrimų centrai ir pan.: nauja pasaulio paradigma įtraukia mus visus. Kaip valstybės negali egzistuoti izoliuotai nuo tarptautinės bendruomenės, taip ir teisinis išsilavinimas negali būti teikiamas uždaro fakulteto. Priešingai, teisės fakultetai turi veikti išvien su kitais tarptautinės bendruomenės dalyviais, tokiais kaip nevyriausybinių organizacijų, tarptautinės korporacijos, vyriausybinių institucijų ir kt., sudarydamos multidisciplininius tinklus ir lanksčiai reaguodamos į pasikeitimus. Vadinasi, teisės programos ir dėstytojų metodai turi būti peržiūrėti ir atnaujinami nuolat.¹⁹

Globalinėje aplinkoje, kurios įtakoje viena iš efektyviausių priemonių pagerinti mokymo metodiką yra lyginamoji kitų teisės sistemų analizė. Akivaizdu, kad pats efektyviausias metodas sužinoti apie kitas teises sistemas yra studijos užsienyje. Galimybių studijuoti užsienyje Vytauto Didžiojo universitete kiekvienais metais studentams daugėja. Šiuo metu Europoje viena plačiausiai vykdomų šiame kontekste yra Erasmus programa. VDU teisės fakultetas, be to, yra Campus Europea universitetų asociacijos narys. Campus Europea asociacija vienija universitetus, siekiančius ambicingų tikslų studentų mobilumo srityje. Šios asociacijos vykdomo studentų mobilumo projekto padarinyje gambiausi ir ambicingiausi studentai turi galimybę vienerius ar net dvejus metus studijuoti kitame Campus Europea asociacijos universitete (pvz. Vokietijoje, Liuksemburge, Italijoje, Turkijoje, Lenkijoje, Suomijoje ir kt.) pagal savo studijų programą. VDU teisės fakulteto studentai taip pat gali pasinaudoti šios asociacijos vykdomo projekto teikiamomis galimybėmis bei, studijuodami svetur, artimai susipažinti su kitos šalies teisine sistema, išmokti dar vieną užsienio kalbą, be to išklausti dalykai pilnai įskaitomi pagal mūsų universiteto studijų programą. Daugeliui dėstytojų kyla klausimai dėl užsienyje studijuotų dalykų įskaitymo, jei jų turinys iš esmės skiriasi; kaip galima, pvz., įskaityti bendrovių teisės dalyką, išklaustą Vokietijoje, Suomijoje ar Turkijoje, juk iš esmės turėtų skirtis dalyko, dėstomo nacionaliniame universitete ir svetur, turinys. Tačiau, mano manymu, reikia vertinti ne žinias, o gebėjimus. Ar tikrai studentas, studijavęs svetur, įgijo mažiau gebėjimų, ar tie gebėjimai yra mažiau vertingi, tikriausiai vis tik yra atvirkščiai. Akivaizdu, kad studentui, studijavusiam svetur, pvz., bendrovių teisę, šios teisės šakos spragas apie Lietuvos bendrovių teisės ypatumus užpildyti studijuojant savarankiškai nebus

¹⁸ S. GURPUR, *Transgressing to Teach: The 'Becoming' Law Teacher*, IALS Conference Effective Teaching Techniques about Other Cultures and Legal Systems (2008), <<http://www.ialsnet.org/>>, p. 75-80.

¹⁹ C. GROSSMAN, *Building the World Community: Challenges to Legal Education and the WCL Experience*, IALS Conference Effective Teaching Techniques about Other Cultures and Legal Systems (2008), <<http://www.ialsnet.org/>>, p. 253-258.

sunku, turint sisteminių pažinimą, bet jis tikrai bus praturtinęs savo žinias apie kitą teisinę sistemą, ką padaryti būnant Lietuvoje yra daug sunkiau. Akivaizdu, kad didžiausia siekiama šioje srityje yra bendri su užsienio universitetais diplomai ir studijų, įgytų svetur, pripažinimas. Šiuo aspektu VDU teisės fakultetas jau yra pažengęs dviem kryptimis: nuo 2001 metų kartu su vienu prestižiškiausių JAV Michigan state universitetu vykdo sertifikacinę programą, o nuo šių metų įsijungė į Campus Europea asociaciją, kurioje dalyvaujantys universitetai prioritetiniu tikslu laiko jungtinius diplomus. Kita vertus, akivaizdu, jog visus studentus išsiųsti studijuoti užsienyje yra Lietuvos sąlygomis pernelyg brangu, nors, pvz., mūsų Campus Europea partneris Liuksemburgo universitetas tokį privalomą reikalavimą savo studijų programai jau yra įvedęs. Tačiau kaip alternatyvą, jau nuo 1999 metų, mūsų fakultetas kiekvienais metais kviečia gausų vizituojančių dėstytojų būrį. Vizituojuojantys dėstytojai dėsto tik gilinamuosius dalykus lyginamuoju aspektu ir tik anglų kalba bei sokratiniu metodu. Tam, kad sudarytume geresnes sąlygas vizituojuojantiems dėstytojams atvykti, mūsų fakultete yra įdiegta intensyvių kursų sistema, t.y., paskutinius 5 studijų programos semestrus (iš jų du vasaros) studijų dalykai yra dėstomi intensyviu būdu, taigi dalykas išdėstomas per dvi savaites, dėstant kasdien ir per tą laikotarpį studentai studijuoja tik tą vieną dalyką.

Be to, VDU ypatingas dėmesys yra skiriamas studentų erudicijos ir bendrojo aukštojo išsilavinimo ugdymui. Šis studijų modelis iš esmės panašus į JAV taikomą *liberal arts education* modelį, pagal kurį asmuo visų pirma turi studijuoti pamatinius humanitarinių ir socialinių mokslų, biomedicinos ir fizinių mokslų, ekonomikos ir vadybos bei menų dalykus, užsienio kalbas, o tik po to pereiti prie specialybės dalyko studijų.

Kita vertus, globalizacijos įtaka VDU teisės fakultete taikomiems dėstyto metodams pasireiškia ir per Sokratinio metodo (literatūroje dar vadinamo *case method*) dominavimą. Juk teisė, su ja susijusi teorija, doktrinos yra svarbi tik tuo atveju, jei yra gebėjimas ją taikyti faktinėms situacijoms, atpažinti ir įvertinti teisinę problemą, dalyvauti sudėtingoje diskusijoje-ginče, nuolat adaptuojantis prie kintančios aplinkos bei inovatyviai, kritiškai ir kartu su retorine elegancija taikyti turimas žinias. Kitaip tariant, jeigu remtis Blumo taksonomija – šiuo dėstyto metodu pasiekti visus pažinimo lygmenis nuo žinojimo iki analizės, sintezės bei vertinimo.

Kita vertus, akivaizdu, kad dėstytojas negali dirbti už studentą. Jei studentas nenori mokytis jokie mokymo metodai jam nepadės, nes mokymas nėra vien tik informacijos perdavimas – pasyvus procesas. Tai yra aktyvus dėstytojo ir studento bendradarbiavimas, taigi studentas turi ateiti į auditoriją pasirengęs studijuoti.

IŠVADOS

1. Lietuvoje iš viso nevyksta jokia mokslinė diskusija apie mokymo metodus, taikomus teisininkus rengiančiuose universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose. Kita vertus, kitų šalių teisininkai, tarp jų ir JAV bei Vokietijos, diskutuoja šia tema labai aktyviai.
2. Iššūkiškai, įtakojantys pažangesnių teisės mokymo metodų paieškas Lietuvoje ir pasaulyje, yra globalizacijos transformacijos, studijuojančiųjų gebėjimų priimti informaciją kaita, aukštojo mokslo reforma.

3. Teisės mokymo tradicijos Lietuvoje didele dalimi yra perimtos iš Vokietijos. Lietuvoje, Vokietijos ir kitose kontinentinės teisės šalyse teisės mokymo metodai yra orientuoti į studento „teisėjavimo“ (ang. „*adjudicative*“) gebėjimų formavimą; JAV ir kitose bendrosios teisės šalyse studentams formuojami argumentavimo ar, kitaip tariant, „advokataavimo“ (ang. „*advocacy*“) gebėjimai.
4. Tradiciškai, teisės studijos Vokietijos universitetuose organizuojamos panašiai kaip Lietuvoje: iš monologinio-diktantinio pobūdžio pakankamai abstrakčių paskaitų, kurioms studentai paprastai nesirengia, ir seminarų, kuriuos dažniausiai veda doktorantai ar pradedantys dėstytojai. Teisės dėstytojų metodai Vokietijoje yra diskusijų ir aštrios kritikos objektas dėl: 1) studentų pasirengimo paskaitoms stokos ir to padarinys vertingų diskusijų su dėstančiu profesoriumi nebuvimo; 2) paskaitų skaitymo dideliu klausytojų skaičiumi; 3) dėstytojo vertingumo nustatymo tik pagal jo mokslinio darbo rezultatus, o ne dėstytojo kokybę.
5. VDU teisės fakultetas paminėtus iššūkius stengiasi paversti universitete vykdomos teisės studijų programos privalumais visų pirma didindama vykdomos teisės studijų programos tarptautiškumą tokiomis priemonėmis: 1) Michigan state universiteto sertifikato programa; 2) Campus Europae programa; 3) Erasmus programa; 4) vizituojančios dėstytojos; antra – *liberal arts education* sistema, kurios tikslas ugdyti itin aukštos erudicijos teisininkus, įvaldžiusius ne tik teisės žinias, bet ir ekonomikos, psichologijos, politikos mokslų, aplinkosaugos, sociologijos ir kt. mokslo sričių žinias, jau nekalbant apie puikias ne vienos, o mažiausiai kelių užsienio kalbų žinojimą; trečia - sokratinio metodo dominavimas, kurio pagrindu formuojami studentų gebėjimai teisės teorines žinias, doktriną taikyti faktinėms situacijoms, atpažinti ir įvertinti teisinę problemą, dalyvauti sudėtingoje diskusijoje-ginče, nuolat adaptuojantis prie kintančios aplinkos bei inovatyviai, kritiškai ir kartu su retorine elegancija taikyti turimas žinias.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. D. THIELFORD & D. SCHEEF, “Generation X and The Millennials: What You Need to Know About Mentoring the New Generations, Law Practice Today”, *ABS Law practice management* (2004, aug.), <<http://www.abanet.org/lpm/lpt/articles/mgt08044.html>>.
2. BENJAMIN V. MADISON, “The Elephant in Law School Classrooms: Overuse of the Socratic Method as an Obstacle to Teaching Modern Law Students”, *85 U. Det. Mercy L. Rev.* 293 (2007-2008).
3. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-16 sudarytos darbo grupės siūlymai, prieiga per internetą <http://www.smm.lt/msr/docs/Rekomend_09_02_09.doc>.
4. J. R. OSTERTAG, “Legal Education in Germany and the United States – a Structural Comparison”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law* (1993).
5. R. GROTE, „Comparative Law and Teaching Law Through the Case Method in the Civil Law Tradition - a German Perspective“, *University of Detroit Mercy Law Review*, (Vol. 82:163, 2005).
6. K. ZWEIGERT, H. KOTZ, „*Lyginamosios teisės įvadas*“ (Vilnius, 2001).

7. R. ZIMMERMANN, „An Introduction to German Legal Culture (with Special Reference to Private Law, in Introduction to German Law I“, *Werner F. Ebke & Matthew W. Finkin eds.* (1996).
8. R. STUCKEY ET AL., „Best Practices for Legal Education“ (2007), <<http://cleaweb.org/documents/bestpractices/best-practices-full.pdf>>.
9. S. GURPUR, “Transgressing to Teach: The ‘Becoming’ Law Teacher”, *IALS Conference Effective Teaching Techniques about Other Cultures and Legal Systems* (2008), <<http://www.ialsnet.org/>>, p. 75-80.
10. C. GROSSMAN, „Building the World Community: Challenges to Legal Education and the WCL Experience“, *IALS Conference Effective Teaching Techniques about Other Cultures and Legal Systems* (2008), <<http://www.ialsnet.org/>>, p. 253-258.

SUMMARY

TEACHING TECHNIQUES OF LAW AT VMU: IMPACT OF GLOBALIZATION

The idea to present a paper about teaching methods in legal profession arose after taking part in the conference of International Association of Law Schools of the World that took place in Montreal last May. The conference focused on the questions of globalization in law studies as well as the newest trends in comparative legal teaching methods. More than 100 participants took part in this conference and delivered presentations on the newest teaching methods applied in their countries.

While preparing the presentation for Montreal conference, I realized that there is no scientific debate in Lithuania about teaching methods applied in universities or other higher schools that educate lawyers at all.

First, I would like to discuss the problems and challenges that influence the search of more advanced methods in legal education.

1) It is obvious that we witness drastic global transformation processes. These processes influence the contents of law studies and teaching methodology to a great extent. Topics, such as world economic crisis, free movement of services, among them legal services and education, foreign investment, the destruction of authoritarian regimes, the birth of new nations / states, the more significant role of non governmental organizations are the reality of the world we live in today.

High technologies, the Internet, informational websites link us with the remotest parts of the world at a click of a mouse. As a result, the society has become much more open, accessible and receptive both to positive and negative impacts of globalization. Can we, as teachers, claim to be preparing our students for these challenges?

2) It is noticeable that there are changes not only in the surrounding world; our students have changed a lot too. Young people entering legal studies at the moment are called “Millennial Generation“, these are the people born in 1977 -1998, and those born prior to that are called “Generation X”.

The most topical and essential problems pertaining to the effectiveness of teaching arise due to the changes in students’ ability to receive and understand the information. “Generation X” studied from the books. Today’s young people perceive a book as one of

many studying resources. They get a big bulk of information from other sources of information such as TV, the Internet, and World Wide Web. That is the reason their perception abilities have dramatically changed. Research shows that even if information is perceived, memorized and understood without analysis, systematization and evaluation it will be erased from the memory relatively soon. Thus, the information has to be presented in a systematic way and later evaluated critically. Lithuanian Ministry of Education and Science recommends adapting internationally acknowledged sources such as, for example, Bloom's taxonomy, while preparing teaching curricula. Bloom's taxonomy classifies "knowing" as one of the lowest of the six levels of knowledge acquisition steps. Consequently, acquiring passive knowledge should not be the university's prerogative and main objective. Higher level of acquisition, according to Bloom's taxonomy, is understanding, followed by application, analysis, synthesis and evaluation.

3) To my mind, the search of more advanced teaching methods is particularly important today due to the fact that student expectations and the expectations in the labor market have dramatically changed. One of the declared aims of the higher education reform is study program choice-related funding which will promote the competition among universities.

In the face of the fact that a lot of information can be found in the textbooks and other sources, any teacher anywhere in the world might raise a question: "What is my role in the classroom?"

I am deeply convinced that if a lawyer has not had the opportunity to compare and juxtapose the legal system of his country with the legal system of the other countries thoroughly, not superficially, he is not able to understand his own legal system. Thus prior to dealing with Lithuanian teaching methods in legal profession, first of all I would like to present the results of a comparative research which compared the peculiarities of the US and German legal education, as well as Goteborg and Edinburgh university professor's Dr. Rainer Grote research about teaching methods in legal profession in Germany and results of my analysis of more than 60 presentations from the already mentioned Montréal conference.

Teaching traditions in Lithuanian legal schools have been directly inherited from German schools of law where the ideal lawyer is defined as thorough, exact and dogmatic professional with a huge inclination to relive scientific controversies as well as attracted by legal constructs, but with little concern for ethical, practical questions or application of socially "purified" law and the consequences following.

Looking back into history, Germany started preparing lawyers in the 14th century. Legal studies lasting five years were established and followed by the legal practice which focused on preparing legal government officers. One of the features of German and/or Continental legal education system is the state's influence to the study program and form. In Germany there is a state exam for all university graduate lawyers. This explains why the quality of education is similar and complies with the standard. The typical rating of universities like in the USA is neither typical nor significant in Germany.

It is worth noticing that the USA law schools prepare students to become advocates whereas German schools prepare court and state officials. Different objectives trigger different teaching methods. If a student is taught to evaluate a factual situation from the

point of view of a judge: generalize the facts, apply the law, use a variety of legal explanatory methods, discuss a possible outcome of the judgment, discern the loopholes of the law and apply legal and analogous possibilities, it means the teaching methods are oriented towards the cultivation of students' adjudicative abilities. This is typical for Lithuania, Germany and other continental countries. On the other hand, in the US and other common law countries students are taught to find factually similar cases, also to determine the legal issue, the rule that can be applied to it, find arguments, among them social, political and economical, as this can change the rule. In such a case students' argumentative skills are trained, in other words "advocacy skills". The method that dominates in the US schools is called Socratic or case method.

Traditionally law studies in German universities are being organized similarly to Lithuanian: monologue-dictation based lectures filled with rather abstract material, passive students who usually do not get ready for classes, seminars being conducted by doctoral students or beginner teachers, where the class discusses lecture material and tries to solve hypothetical situations. Thus, although we have to admit that the method of case analysis is partly applied during the above mentioned seminars: students are analyzing hypothetical situations, aim to determine a law act that is applicable for the situation, try to find the loopholes in the law, generalize the facts, apply a doctrine; but unlike in Socrates method they evaluate the facts neutrally like a judge. In Socrates method, on the other hand, a student is encouraged to defend his position this way honing creative and critical thinking skills. Teaching methods in Germany are debated and criticized at a great deal. The biggest shortcoming of the legal education in Germany is the student's lack of preparation for the lectures and, as a consequence, absence of valuable discussions with a professor who teaches the subject. Another problem is lecturing huge groups of students - the feature that does not allow for multiple and meaningful discussions between a professor and a student. On the other hand the main priority of professors teaching at universities is their scientific work or research as only the scientific work justifies a teacher's value and demand in an academic society.

According to Benjamin V. Madison, professor at the University of Regent, if higher law school paid more attention to the findings in educology, the teaching quality would improve significantly. In the book called "Best Practices for Legal Education" (2007), (it can be accessed through the internet), authors reproach teachers who do not attempt to adapt to the changing student needs, the growing world and who do not search for more advanced teaching methodologies.

Let us go back to the search of the more advanced teaching methods at VMU and their actual application in the teaching process there. The influence of globalization in the methods applied at VMU law faculty manifest themselves mostly through the domination of Socrates method. On the other hand, the most effective way to update and improve teaching methodology effectively in the global market as we find ourselves today is to employ comparative analysis of various legal systems. It is obvious that the most effective way to learn about other legal systems is studies abroad. The opportunities for students to study abroad are increasing. At the moment one of the major programmes in this context is the Erasmus student exchange programme. In addition to this programme the Law Faculty at VMU is a member of the Campus Europae association network of universities. The Campus

Europae project makes it possible for the most gifted and ambitious students to have an opportunity to study for one or two years at another Campus Europae association university located, for example, in Germany, Luxemburg, Italy, Turkey, Poland, Finland and other countries and maintain a chosen study programme. The VMU Law Faculty's students can benefit a lot from the project. During the studies abroad they are able not only to get acquainted with the legal system of another country but also learn a foreign language. The studied subjects are fully approved at the home university. It is obvious that the essential goal in such exchange programmes is mutual diplomas and full accreditation of studies by foreign universities. VMU Law Faculty has advanced in two directions in this sphere, namely, it leads a certificate programme with the prestigious Michigan State University (USA) since 2001; and this year joined the Campus Europae association network where participating universities prioritize united diplomas. On the other hand, it is obvious that it is not possible to send all of the students to study abroad because of the high study costs. It is interesting to note, though, that our partner Campus Europae, University of Luxemburg, introduced an obligatory requirement to study abroad for all students. As an alternative, our university invites a large group of visiting professors from foreign countries. Visiting lecturers teach only advanced students who need extensive focus on a subject. Lectures are delivered in English applying comparative and Socratic methods. In order to provide better conditions for visiting professors, our faculty organizes intensive courses during the five finishing study semesters (two summer semesters among them). The subject is delivered through a two-week period, instructing students every day and focusing only on a single subject.

KEYWORDS

Teaching techniques of law, legal education, globalization, Socratic method.